

Krzysztof Zimny

**PRZESTĘPCZOŚĆ NIELETNICH
W ŚWIECIE RZECZYWISTYM
I W CYBERPRZESTRZENI**

Wstęp

Ostatnie dwadzieścia lat to stopniowy wzrost przestępczości wśród nieletnich. Młodzież staje się coraz bardziej odważna, brutalna i agresywna. Ich ofiarami padają tak dorośli, jak i koleżanki oraz koledzy ze szkolnej ławki. Powody mogą być bardzo prozaiczne – od zwykłej zazdrości począwszy. Policyjne statystyki są alarmujące, okazuje się, że w 2010 roku młodzież dopuściła się największej ilości czynów karalnych na przestrzeni ostatnich kilkadziesiąt lat. W 2010 roku tylko w szkołach o 58% wzrosły w stosunku do 2009 roku przestępstwa rozbójnicze wśród nieletnich, ilość włamań wzrosła o 25%, o 28% bójki i pobicia, a o 20% przestępstwa narkotykowe. Nastoletni przestępcy atakują także funkcjonariuszy policji. Coraz częściej przestępczość nieletnich przybiera formy niebezpośrednie. Źródłem przestępczości stał się Internet, gdzie możliwość anonimowego działania potęguje rozmiary brutalnych ataków, kpin wśród nastolatków. Wiele z nich kończy się tragicznie.

Podjęte zagadnienia, zarówno teoretyczne, jak i praktyczne, będą przedmiotem poniższych rozważań, których struktura obejmuje:

1. Definicję przestępstwa.
2. Ustawową opiekę nad nieletnimi.
3. Przestępczość wśród nieletnich w ujęciu statystycznym.
4. Przemoc i agresję w szkołach i innych placówkach oświatowych.
5. Przestępczość nieletnich w Internecie.
6. Przemoc wśród nieletnich – przykłady.
7. Przyczyny przemocy wśród młodzieży.
8. Profilaktykę i zapobieganie przemocy.

1. Definicja przestępstwa

Definicja przestępstwa wydaje się być bardzo prosta, choć analiza odpowiednich aktów prawnych wskazuje, że trudno znaleźć ją w najważniejszych polskich ustawach. Okazuje się bowiem, że w polskim prawie karnym nie ma wprost opisanej definicji przestępstwa. Najczęściej jest więc tworzona na podstawie odpowiednich przepisów części ogólnej Kodeksu karnego z 1997 roku. Przy próbie definicji przestępczości bierze się pod uwagę art. 1 i 7.

Według art. 1 kodeksu karnego odpowiedzialności karnej podlega ten tylko, kto popełnia czyn zabroniony pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia. Według kolejnych paragrafów tego artykułu nie stanowi przestępstwa czyn zabroniony, którego społeczna szkodliwość jest znikoma. Nie popełnia też przestępstwa sprawca czynu zabronionego, jeżeli nie można mu przypisać winy w czasie czynu.

W art. 7 ujęto natomiast, że „przestępstwo jest zbrodnią albo występkiem”. W publikacji K. Buchały i A. Zolla znalazła się definicja przestępstwa, która konkretyzuje, że jest to czyn zabroniony, którego sprawcy można postawić zarzut, że jest winny popełnienia tego czynu i który to czyn zabroniony zagrożony jest karą sądową pozbawienia wolności powyżej 3 miesięcy¹.

Biorąc pod uwagę powyższe paragrafy, można stworzyć ogólną definicję przestępstwa jako: „czynu zabronionego pod groźbą kary - przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia. Jest to czyn bezprawny, zawiniony i społecznie szkodliwy w stopniu wyższym niż znikomy”.

Społeczna szkodliwość czynu oznacza, że zachowanie sprawcy przynosi konkretną stratę danej społeczności. Szkodliwość ta nie powinna być znikoma. Nie oznacza to jednak, że ewentualna znikomość (np. kradzież rzeczy o wartości poniżej 250 zł) nie pociągnie sprawcy do odpowiedzialności. Wówczas odpowiadać on będzie za wykroczenie.

Podkreśla się zawsze, że uzasadnione jest karanie tylko tych sprawców przestępstw, którzy są na tyle dojrzały psychicznie, aby móc rozumieć znaczenie popełnionego czynu. W takich przypadkach sąd powołuje się zazwyczaj na opinię biegłego, który określa stopień rozwoju umysłowego sprawcy. Ponadto w ustawie zawarto pewną granicę wieku, po której dopiero sprawca może podlegać odpowiedzialności karnej. Zazwyczaj jest to wiek 17 lat. Jednak prawo karne zawiera wyjątki od tej koncepcji - według artykułu 10 ust. 2 kk już nieletni mający ukończone 15 lat może odpowiadać za przestępstwa, takie jak:

- zamach na Prezydenta RP (art. 134),
- zabójstwo w typie podstawowym (art. 148 § 1) i kwalifikowanym (art. 148 § 2 i 3),
- umyślne spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu (art. 156 § 1 lub 3),
- umyślne spowodowanie katastrofy zagrażającej życiu lub zdrowiu wielu osób albo mieniu w wielkich rozmiarach (art. 163 § 1 lub 3, art. 173 § 1 lub 3),
- porwanie statku wodnego lub powietrznego (art. 166),
- zgwałcenie wspólnie z inną osobą (art. 197 § 3 i 4),
- czynna napaść z użyciem broni, noża lub innego podobnie niebezpiecznego przedmiotu albo środka obezwładniającego, wspólnie i w porozumieniu z inną osobą na funkcjonariusza publicznego lub osobę mu pomagającą, gdy skutek napaści nastąpił ciężki uszczerbek na zdrowiu (art. 223 § 2),
- wzięcie lub przetrzymywanie zakładnika (art. 252 § 1 lub 2),
- rozbój (art. 280).

W tym przypadku konieczne jest jednak to, by za takim rozwiązaniem

¹ K. Buchała, A. Zoll, *Polskie prawo karne*, PWN, Warszawa 1995, s. 6.

przemawiały także wszystkie okoliczności sprawy. Sąd rozważy także, czy bezskuteczne okazały się poprzednio stosowane środki wychowawcze lub poprawcze.

Obecnie wyodrębnia się różny podział przestępstw. Wśród około ośmiu kategorii przestępstw warto wyróżnić te związane ze stopniem społecznej szkodliwości – tutaj przestępstwa dzieli się na zbrodnie i występki. Zbrodnią będzie przestępstwo zagrożone karą pozbawienia wolności od 3 lat. Występkiem jest przestępstwo zagrożone karą grzywny, karą ograniczenia wolności albo karą pozbawienia wolności przekraczającą miesiąc. Innym kryterium podziału jest podział ze względu na sposób działania – w kontekście sposobu zachowania się sprawcy wyróżniamy przestępstwa z działania, z zaniechania² oraz przestępstwa z działania i zaniechania. Popularnym jest także podział ze względu na skutek - przestępstwa materialne (skutkowe) i formalne (bezskutkowe). Skutek jest tutaj tzw. „znamieniem ustawowym” i przestępstwem materialnym będzie np. śmierć człowieka, zaś przykładem przestępstwa bezskutkowego jest składanie fałszywych zeznań.

2. Ustawowa opieka nad nieletnimi

Przeciwdziałanie przestępczości i demoralizacji nieletnich jest przedmiotem osobnej ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich z 26 października 1982 roku. Przepisy tej ustawy stosuje się wobec osób, które nie ukończyły 18 lat – przy zapobieganiu i zwalczaniu demoralizacji, a także w postępowaniach w sprawach o czyny karalne (dla osób między 13 a 17 rokiem życia). Wyjątkowo przepisy ustawy można stosować także wobec osób do 21 roku życia w zakresie wykonywania środków wychowawczych lub poprawczych. Sąd rozpatrując sprawy z udziałem nieletnich, powinien kierować się przede wszystkim jego dobrem i dążyć do osiągnięcia pozytywnych zmian w osobowości i zachowaniu nieletniego oraz opieki sprawowanej przez rodziców lub opiekuna, ich obowiązków wobec nieletniego. W postępowaniu z nieletnim bierze się pod uwagę osobowość nieletniego, a w szczególności wiek, stan zdrowia, stopień rozwoju psychicznego i fizycznego, cechy charakteru, a także zachowanie się oraz przyczyny i stopień demoralizacji, charakter środowiska oraz warunki wychowania nieletniego (art. art. 3. § 1. i § 2.).

Wobec nieletnich stosowane są głównie środki wychowawcze oraz ewentualne umieszczenie w zakładzie poprawczym³. Jak już wspomniano wyżej, kara może być orzeczona tylko w określonych wypadkach przewidzianych prawem, jeżeli inne środki nie są w stanie zapewnić resocjalizacji nieletniego.

2) Tamże, s. 117.

3) B. Hołyst, *Kryminologia*, Wyd. LexisNexis Warszawa 2007, s. 612.

Ponadto warto wspomnieć także, że w trosce o dobro nieletnich, szczególnie tych najmłodszych, określa się specjalne zasady nie tylko traktowania przez sądy i wymierzania kary, ale już samego przesłuchiwania⁴.

3. Przestępczość wśród nieletnich w ujęciu statystycznym

Ostatnie lata przyniosły znaczny wzrost przestępczości wśród osób nieletnich. Statystyki są alarmujące. Co dwudzieste przestępstwo w Polsce popełnia osoba nieletnia. 6% tych przestępstw popełniają osoby bardzo młode, które nie ukończyły jeszcze 13 roku życia. Niestety, z roku na rok statystyki te wzrastają. Młodzież coraz częściej dopuszcza się czynów zabronionych prawem. Skutki ich działań są różne, ale niepokojącym jest fakt, iż młodzież coraz częściej popełnia najpoważniejsze z przestępstw, w tym między innymi zabójstwa i gwałty. Choć ogólny odsetek przestępstw w kraju nieznacznie spadł w ostatnim okresie, to jednak udział w nich nieletnich rośnie z roku na rok. W 2005 roku w Polsce odnotowano 1 379 962 przestępstw. Procentowy udział nieletnich w tej liczbie wyniósł zaledwie 5,1%, czyli dopuścili się oni ogółem 71 482 przestępstw⁵. W 2006 roku procentowy udział nieletnich w przestępstwach sięgał już 6%, a czyny karalne przez nich popełnione przekroczyły liczbę 77 515 (na ogółem 1 287 918 popełnionych przestępstw). W roku 2008 statystyki ogólnokrajowe wykazały 1 108 057 przestępstw, ale odsetek nieletnich, którzy je popełnili sięgnął już około 7,8%, co stanowiło łącznie 74 219 przestępstw. Rok 2010 to dalszy wzrost przestępczości wśród nieletnich. Suma popełnionych przez nich czynów karalnych wzrosła do ponad 100 000, a odsetek w przestępczości ogólnej wyniósł 8,7%. Szczegółowe statystyki przestępstw popełnianych przez nieletnich na tle przestępstw ogółem ujęte zostały w tabeli nr 1.

4) T. Cielecki (red.), *Poszanowanie godności ofiar przestępstw*, Centrum Szkolenia Policji Legionowo 2002, s. 129.

5) Rozmiary i struktura przestępczości wśród nieletnich, materiały konferencyjne MSWiA z konferencji „Przestępczość dzieci i młodzieży – jak skutecznie zapobiegać, reagować i przeciwdziałać” z dnia 4 października 2006 r., pobrano ze strony Kuratorium Oświaty w Kielcach.

Tabela 1: Przestępczość w ogóle i przestępczość nieletnich w latach 2005-2010 w Polsce

Rok	Przestępstwa stwierdzone	- w tym czyny karalne nieletnich	% udział nieletnich	Podejrzani ogółem	- w tym podejrzani nieletni	% udział nieletnich
2005	1379962	71482	5,1	594088	50974	8,8
2006	1287918	77515	6	587959	53783	9,1
2007	1152993	72476	6,3	540604	54747	10,1
2008	1108057	74219	7,8	516626	52081	11,3
2009	1129577	85020	7,5	521699	50872	9,7
2010	1151157	100425	8,7	516154	51163	9,9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komendy Głównej Policji.

Wzrosła także ilość przestępstw najcięższych popełnianych przez nieletnich. Do najpoważniejszych należą:

- zabójstwa,
- zgwałcenia,
- kradzieże z włamaniem,
- kradzież rozbójnicza, rozbój, wymuszenie czy pobicie.

W 2005 roku nieletni dopuścili się 11 zabójstw, rok później ta ilość wzrosła już do 19. Zatrważająco rosną także statystyki gwałtów. W 2005 roku udowodniono 116 takich przypadków, w roku 2006 – 148, 2009 – 137, a w 2011 już 311. Jest to niemal trzykrotny wzrost. Coraz więcej jest także kradzieży rozbójniczych – w 2010 roku było ich około 11 547, a w 2005 - 8081. Młodzież uczestniczy też w bójkach i pobiciach. Tutaj statystyki wzrosły na przestrzeni 5 lat o ponad 50%. W 2005 roku policyjne statystyki ujęły w całej Polsce około 2147 takich przypadków, a w 2010 roku już 3158. Dane dotyczące najpoważniejszych kategorii przestępstw popełnionych przez nieletnich w całej Polsce w latach 2005 -2010 zostały zebrane w tabel nr 2⁶.

6) Biuletyny Statystyczne Komendy Wojewódzkiej Policji w Poznaniu.

Tabela 2: Czyny zabronione nieletnich (najpoważniejsze kategorie przestępstw) Polska

Rok	Zabójstwo	Uszczerbek na zdrowiu	Udział w bójce lub pobiciu	Zgwałcenie	Kradzież rozbójnicza, rozbój, wymuszenie	Kradzież z włamaniem
2005	11	3016	2147	116	8081	11052
2006	19	3429	2694	148	8154	9419
2007	11	3534	2958	126	7511	9185
2008	9	3384	3242	92	8161	8229
2009	14	4636	3039	137	9121	8546
2010	7	5591	3158	311	11547	9813

Źródło: *Opracowanie własne na podstawie danych Komendy Głównej Policji.*

Wysokie statystyki przestępczości wśród nieletnich istnieją także w regionie Wielkopolski. W 2009 roku stwierdzono tutaj 12 440 czynów karalnych nieletnich. W roku 2010 było ich już 12812, a tylko w jedenastu miesiącach 2011 roku 12138. W 2009 roku nieletni podejrzani stanowili grupę 5076 osób wśród około 44 000 podejrzanych ogółem. W 2009 roku statystyki te spadły do około 4851, ale już w tym roku w listopadzie sięgnęły liczby 4619⁷. Najliczniejszą grupę przestępstw popełnianych przez nieletnich w Wielkopolsce stanowią kradzieże rozbójnicze, rozboje i wymuszenia – w latach 2009-2011 było to od 1076 do 1128 przypadków. W jedenastu miesiącach 2011 roku już 685. Czyny zabronione nieletnich (najpoważniejsze kategorie przestępstw) w Wielkopolsce w latach 2009-2011 przedstawia tabela nr 3.

Tabela 3: Czyny zabronione nieletnich (najpoważniejsze kategorie przestępstw) Wielkopolska

Rok	Zabójstwo	Uszczerbek na zdrowiu	Udział w bójce lub pobiciu	Zgwałcenie	Kradzież rozbójnicza, rozbój, wymuszenie	Kradzież z włamaniem
2009	2	515	291	11	1076	643
2010	2	611	316	6	1083	643
2011 (11m-cy)	2	514	227	9	1128	685

Źródło: *Opracowanie własne na podstawie danych Komendy Wojewódzkiej Policji w Poznaniu.*

7) Dane Komendy Wojewódzkiej Policji w Poznaniu.

Tradycyjnie już niemałą liczę przestępstw stanowią te związane z narkotykami i alkoholem. W 2005 roku wszczęto z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii 18 194 spraw, w których podejrzanymi było 3 629 nastolatków. W ciągu pięciu lat liczba ta wzrosła o około 25% i w 2010 roku na terenie Polski odnotowano już 20 832 przestępstw tego rodzaju, a w nich podejrzanymi było 4 119 młodych osób poniżej 18 roku życia. Podobnie kształtują się statystyki wśród małoletnich pod wpływem alkoholu. W całej Polsce w 2010 roku zatrzymano 15 034 pijanych nastolatków. A to i tak spadek, w porównaniu z latami wcześniejszymi. W roku 2007 zatrzymano 23 747 pijanych nieletnich, a w 2008 – 24 099. Zestawienia liczb dotyczących przestępstw powiązanych z narkotykami i alkoholem znajdują się w tabelach nr 4 i 5.

Tabela 4: Przestępstwa z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii – Polska

Rok	Liczba postępowań wszczętych	Liczba podejrzanych	- w tym liczba podejrzanych nieletnich
2005	18194	28170	3629
2006	20772	28634	3768
2007	19056	27936	2945
2008	19340	25971	2923
2009	20260	26204	3598
2010	20832	26865	4119

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komendy Głównej Policji.

Tabela 5: Małoletni pod wpływem alkoholu

Rok	Liczba ujawnionych przez Policję nietrzeźwych osób do 18 roku życia	Liczba osób do 18 roku życia dowiezionych przez Policję do izb wytrzeźwień (ogółem)	Chłopcy	Dziewczęta
2005	16331	2777	2511	266
2006	20758	3372	3004	368
2007	23747	2682	2381	301
2008	24099	2396	2135	261
2009	19252	1734	1527	207
2010	15034	b.d	b.d	b.d

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komendy Głównej Policji.

Rosną nie tylko statystyki przestępstw ogółem, ale także te, w których działanie sprawców nacechowane jest szczególną brutalnością. O tym,

że młodzież z roku na rok jest coraz bardziej agresywna, nie trzeba nikogo przekonywać. Liczba czynów zabronionych, które popełniają, powodują np. uszczerbki na zdrowiu innych osób, rośnie to w zastraszającym tempie. W 2005 roku młodzież dopuściła się ogółem około 3 016 takich czynów. W zaledwie pięć lat później ilość ta wzrosła już do 5591.

W 2010 roku liczba podejrzanych nieletnich zwiększyła się przez cały rok o 291 osób i wyniosła aż 51 163, czyli o 0,6% więcej niż w latach poprzednich. W tym okresie ujawnionych jednak zostało zdecydowanie więcej czynów karalnych popełnionych przez osoby młodociane. Nieletni dopuścili się znacznie większej liczby przestępstw. W sumie było ich około 100 425, czyli aż o 15 405 więcej niż rok wcześniej. Jest to wzrost osiągający 18,1%. To największa liczba czynów karalnych popełnionych przez nieletnich przez ostatnich 20 lat.

Niestety, liczba wszystkich kategorii przestępstw wzrosła znacznie od lat 90. XX wieku. Widoczne jest utrzymywanie się tendencji do wzrostu działań powodujących uszczerbek na zdrowiu⁸.

4. Przemoc i agresja w szkołach i innych placówkach oświatowych

Policyjne pionierzy zajmujące się problematyką nieletnich na co dzień spotykają się z przemocą i agresją wśród młodzieży. Bardzo często pojawia się ona w szkołach. Nie jest to oczywiście jedyne miejsce przemocy wśród nieletnich – innymi miejscami, gdzie dochodzi do przestępstw, są także grupy rówieśnicze oraz środowisko rodzinne.

W 2005 roku na terenie wszystkich placówek oświatowych i wychowawczych w Polsce popełnionych zostało około 24 109 przestępstw. Jak się okazuje, większość z nich miała miejsce w szkołach podstawowych i gimnazjalnych. Tutaj zanotowano aż 17 724 takich przypadków. W szkołach ponadgimnazjalnych statystyki wykazały 4 685 przestępstw różnego rodzaju. Dochodzi do nich także w internatach i bursach szkolnych. W 2005 roku odnotowano ogółem 1700 takich przypadków. Wiele z tych przestępstw jest bardzo poważnych. Są to więc⁹:

- rozbój, kradzież i wymuszenie rozbójnicze – 3 648 przypadków,
- bójki i pobicia – 926 przypadków,
- zgwałcenia – 26 przypadków,
- uszczerbek na zdrowiu – 1 485 przypadków,
- naruszenia przepisów Ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii - 712 zdarzeń.

8) B. Hołyst, Kryminologia, *dz.cyt.*, s. 615.

9) Sprawozdanie z realizacji w 2006 roku rządowego Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przeszłości wśród Dzieci i Młodzieży, s. 4.

Kolejne lata przyniosły falę wzrostową przestępczości wśród nastolatków. Już w 2009 roku Komenda Główna Policji zanotowała, że na terenie placówek oświatowych i wychowawczych ogółem ujawnionych zostało 24 864 przestępstw popełnionych zarówno przez osoby dorosłe, jak i nieletnie. Jest to wzrost w porównaniu do roku 2008 o 1 689 przypadków (w 2008 roku dopuszczono się w tych miejscach 23 175 przestępstw). Na terenie szkół podstawowych i gimnazjów stwierdzono 21 040 przestępstw (19 443 w 2008 r.), a szkół średnich i zawodowych 2 527 przestępstw (2 612 w 2008 r.), zaś internatów i burs szkolnych 1 297 przestępstw (1 120 w 2008 r.)¹⁰. Dla przykładu w 2008 skala przestępczości wśród nieletnich w szkołach kształtowała się następująco¹¹:

- kradzież cudzej rzeczy - 4 142,
- rozbój, kradzież i wymuszenie rozbójnicze - 4 235,
- kradzież z włamaniem - 952,
- spowodowanie uszczerbku na zdrowiu - 1 575,
- bójki lub pobicia - 1 257,
- zgwałcenia - 23,
- naruszenia przepisów Ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii - 712.

Podobnie kształtowały się także lata 2007 i 2006. Na terenie placówek oświatowych i wychowawczych stwierdzono w 2007 roku ogółem 22 225 przestępstw (w 2006 - 19 641), w tym w szkołach podstawowych i gimnazjalnych 17 471 (w 2006 roku 15875), szkołach ponadgimnazjalnych - 3 364 (w 2006 - 2849), bursach i internatach 1 390 (w 2006 rok 917). Na terenie wszystkich wymienionych placówek stwierdzono między innymi w 2007 roku¹²:

- 1103 bójki i pobicia (1096 w 2006),
- 1714 przypadków spowodowania uszczerbku na zdrowiu (1668 w 2006),
- 3 zabójstwa (1 w 2006),
- 3418 rozbójów, kradzieży i wymuszeń rozbójniczych (4086 w 2006),
- 33 zgwałcenia (36 w 2006).

Należy pamiętać, że sprawcami przestępstw w obiektach szkolnych byli nie tylko nieletni, ale także dorośli uczniowie.

Widać więc wyraźnie, że statystyki na przełomie ostatnich lat rosną, niewiele zmienia się za to rodzaj czynów zabronionych, popełnianych przez nieletnich. W szkołach podstawowych i gimnazjach zaledwie w pierwszym półroczu 2010 roku doszło do 18 158 różnych przestępstw. W całym 2010 roku szkoły podstawowe i gimnazja były miejscem już 26 197 przestępstw. W szkołach średnich i zawodowych doszło do 2 486

10) Raport z działań Policji w zakresie zapobiegania przestępczości oraz patologiom społecznym w 2008 roku, Warszawa, s. 10.

11) Tamże, s. 10.

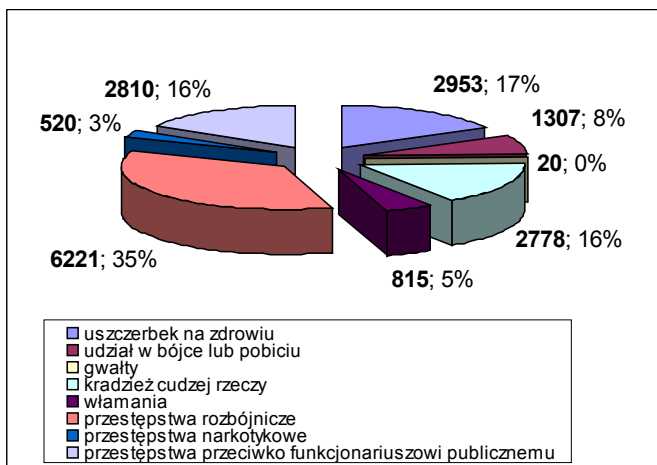
12) Raport o działaniach Policji w zakresie zapobiegania przestępczości oraz zjawiskom patologii społecznej w 2007 roku, Komenda Główna Policji s. 8.

przestępstw. Działania młodzieży dotyczyły¹³:

- uszczerbku na zdrowiu 2 953,
- bójki i pobicia 1 307,
- zgwałcenie 20,
- kradzież cudzej rzeczy 2 778,
- przestępstwa rozbójnicze 815,
- przestępstwa narkotykowe 6 221,
- przestępstwa przeciwko funkcjonariuszowi publicznemu 2 810.

Statystyki ujęto w wykresach.

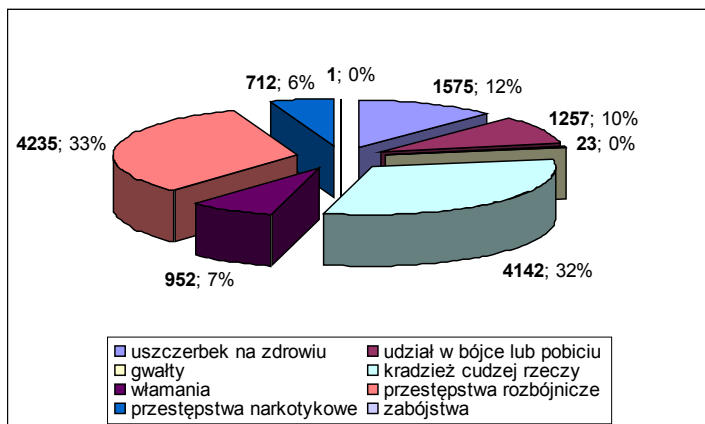
Statystyki przestępstw popełnianych przez nieletnich w całej Polsce w szkołach i innych placówkach oświatowych w 2010 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komendy Głównej Policji.

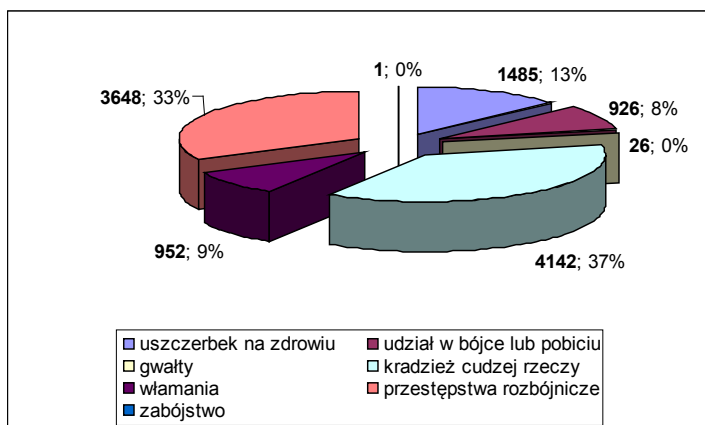
13) Statystyki Komendy Głównej Policji w Warszawie.

Statystyki przestępstw popełnianych przez nieletnich w całej Polsce w szkołach i innych placówkach oświatowych w 2008 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komendy Głównej Policji.

Statystyki przestępstw popełnianych przez nieletnich w całej Polsce w szkołach i innych placówkach oświatowych w 2005 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komendy Głównej Policji.

Niestety, na terenie szkół i internatów dochodzi także do tych najtragiczniejszych zdarzeń, a więc zabójstw. Na terenie całej Polski rocznie statystyki wykazują około 1- 3 takich przypadków i nie zmieniały się one na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat.

Biorąc pod uwagę wszystkie czynniki związane z przestępczością nieletnich i analizując statystyki, można wysnuć kilka zasadniczych wniosków. Przede wszystkim sprawcami przestępstw są chłopcy, w większości to oni dopuszczają się agresywnych zachowań wobec kolegów i koleżanek. Większość z nich chodzi jeszcze do podstawówek i gimnazjów. Młodzi sprawcy przestępstw coraz częściej działają w grupach. Wiele z czynów wciąż popełnianych jest indywidualnie, ale da się zauważyć coraz większy udział nieletnich współpracujących z osobami pełnoletnimi. Niestety, nieletni dopuszczają się także coraz cięższych gatunkowo czynów zabronionych, powodując w ten sposób większe szkody, poważne zagrożenie dla życia a nawet śmierć. Działają brutalnie i agresywnie, często bez konkretnego powodu – dla żartu, dowcipu, z chęci sprawdzenia swojej własnej odwagi i pomysłowości.

5. Przestępczość nieletnich w Internecie

Jednym z najszybciej rozwijających się mediów jest obecnie Internet. Stwarza on szerokie pole nie tylko do zdobywania wiedzy i komunikowania się, ale także otwiera możliwości popełniania wielu przestępstw. To, co z jednej strony jest wielkim dobrodziejstwem cyberprzestrzeni, a więc: możliwość szybkiego porozumiewania się, dostępność niezliczonej ilości danych, plików, zdjęć i portali społecznościowych – z drugiej strony może stać się sporym ułatwieniem dla przestępców, w tym także młodocianych.

W 2010 r. Internet wykorzystywany był głównie do różnego rodzaju oszustw (wpływanie, zmienianie, usuwanie albo wprowadzanie nowego zapisu danych informatycznych – art. 287 § 1 kk – oszustwo komputerowe), a także wyłudzenia pieniędzy z kont klientów banków oraz innych informacji (tzw. przełamanie zabezpieczeń i nieuprawniony dostęp do informacji – art. 267 § 1 kk). Tutaj kwitnie także sprzedaż podrobionych lub kradzionych towarów.

Obecnie oszustwa dokonywane za pośrednictwem serwisów aukcyjnych dostępnych na stronach internetowych to aż 40% wszystkich oszustw, jakimi zajmowała się w tym okresie Policja.

Niestety rok 2010 to także większy wzrost aktywności nieletnich sprawców. W 2009 roku nieletni w cyberprzestrzeni dopuścili się około 10,5% wszystkich przestępstw kryminalnych, w 2010 roku było to już 12% przestępstw.

Przestępstwa internetowe uderzają głównie w grupę rówieśniczą. Są wymierzone przeciwko poszczególnym osobom, bywają bardzo agresywne, brutalne i bezwzględne. Wyobraźnia młodzieży nie zna tutaj granic, a sami sprawcy często nie dostrzegają w swych poczynaniach znamion przestępstwa. Jest to głównie: obrażanie, grożenie, nagabywanie, używa-

nie słów wulgarnych w miejscu publicznym. Pomimo braku jednoznacznego stanowiska Sądu Najwyższego, które traktowałyby Internet jako miejsce publiczne, wydaje się uzasadnione takie twierdzenie, albowiem na gruncie orzecznictwa Sądu Najwyższego wypracowana została quasi definicja, która takie stanowisko potwierdza. Sprawca działa publicznie, jeżeli ma świadomość, że jego działanie zostanie dostrzeżone przez nieokreśloną ilość osób i na to się godzi¹⁴. Działaniem publicznym jest działanie „przed publicznością” w miejscu ogólnie dostępnym i dostrzegalnym dla większej liczby osób¹⁵. Definicja zgadza się także z ustalonym od dawna orzecznictwem Sądu Najwyższego - działanie jest publiczne m.in. gdy odbywa się w miejscu publicznym, a za miejsce publiczne uważa się każde miejsce dostępne dla nieokreślonej liczby osób¹⁶.

Wiele z internetowych żartów kolegów i koleżanek może więc nosić miano czynu karalnego. Żarty i dowcipy, śmieszne zdjęcia, filmiki umieszczane na portalach, dla obśmiewanych mogą skończyć się tragicznie. To nie jedyne zagrożenia czyhające w sieci. Zaczyna się zazwyczaj bardzo niewinnie. Dzieci pozbawione opieki rodziców, którzy bardzo często nie potrafią korzystać z Internetu, zaczynają oglądać strony pornograficzne, nawiązują kontakty z obcymi osobami w sieci, uprawiają cyberseks. W cyberprzestrzeni ładują zdjęcia i filmiki nagrywane przez młodzież, dla której takie zachowanie staje się często niewinną rozrywką. Według przeprowadzonych w Polsce w 2008 roku badań niemal 39% dzieci odwiedza „czasami” strony pornograficzne. Regularnie otwiera je 17%. Co ósmy ankietowany nastolatek co najmniej raz uprawiał seks przez Internet z nieznaną osobą. 41% badanych dzieci podało internetowym znajomym swoje imię, 20% numer telefonu komórkowego, a 11% adres¹⁷. Stąd już tylko krok do oszustw internetowych i przestępstw w cyberprzestrzeni. Zdjęcia publikowane w sieci przez nastolatki często trafiają w ręce szkolnych kolegów i koleżanek, którzy rozprzestrzeniają je w szkołach i obśmiewają publicznie. Nastolatki są też łatwym celem dorosłych przestępców.

W całym województwie wielkopolskim w 2009 roku wszczęto aż 47 spraw z artykułu 287 § 1 kk (wpływanie bez upoważnienia na automatyczne przetwarzanie, gromadzenie lub przekazywanie danych informatycznych lub zmienianie, usuwanie albo wprowadzanie nowego zapisu danych informatycznych – w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub wyrządzenie innej osobie szkody (tzw. oszustwo internetowe) . W 2010 roku wszczęto już 59 spraw. Podczas jedenastu miesięcy 2011 roku wszczętych zostało już 67 spraw.

Dokładne statystyki przedstawiają się jak w tabeli nr 6.

14) Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Karna z 3 czerwca 1982r., I KR 111/82.

15) Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Wojskowa z dnia 3 maja 1971., Rw 441/71.

16) Wyrok Sądu Najwyższego - Izba Karna z dnia 9 listopada 1971r., V KRN 219/71 OSNPG 1972, nr 2, poz. 25.

17) K Klinger, *Nastolatki w sieci uprawiają seks*, www.dziennik.pl [dostęp: 12.11.2008].

Tabela 6: Przesłępstwa w internecie w latach 2009-2011 w województwie wielkopolskim

Sprawy w 2009 roku	Sprawy w 2010 roku	Sprawy w 2011 roku (styczeń-listopad)
Wszczęte – 47 Zakończono – 35 Stwierdzono przestępstw – 39 Wykryte – 14 Niewykryte 25	Wszczęte – 59 Zakończono – 46 Stwierdzone – 50 Wykryte – 28 Niewykryte – 22	Wszczęte – 67 Zakończono – 56 Stwierdzone – 95 Wykryte – 61 Niewykryte – 37
Wykrywalność – 35,9%	Wykrywalność – 56%	Wykrywalność – 63,5%

Źródło: *Opracowanie własne na podstawie danych Komendy Wojewódzkiej Policji.*

6. Przemoc wśród nieletnich - przykłady

Informacje na temat poszczęólnych zdarzeń znajduj się w kolenkach powiatowych i wojewódzkich na terenie całego kraju. Warto jednak przybliżyć kilka z nich. W całej Polsce w latach 2005-2010 dokonano wielu czynów karalnych, niektóre z nich były niezwykle brutalne. I tak w Połańcu 15-latka przy użyciu ostrego narzędzia przecięła policzek koleżance, zaś dwie 16-latki pobity o rok młodszą koleżankę, która była ich konkurentką w uprawianiu prostytucji na terenie liceum. Na terenie powiatu węgorszewskiego 17-latek uderzył kolegę nożem w udo, niestety rannego nie udało się uratować. W okolicach Włodawy dwaj 16-latkowie i ich 17-letni kolega pobili młodszego gimnazjalistę. Obrażenia okazały się tak dotkliwe, że mimo szybkiej pomocy i reanimacji nastolatek zmarł. W okolicach Żnina (woj. kujawsko-pomorskie) trzech kolegów w wieku 13-16 lat zaprosiło 13-letnią dziewczynkę do mieszkania jednego z nich. Mieli wspólnie słuhać muzyki i grać na komputerze. Nastolatekowie spili koleżankę piwem, a potem obezwładnili i zgwałcili.

W 2008 roku karę 25 lat pozbawienia wolności sąd wymierzył 19-latkowi, który zgwałcił i zabił swoją 14-letnią wówczas koleżankę podczas zabawy andrzejkowej. Sprawca w chwili popełnienia zbrodni miał 17 lat. W 2009 roku w Ostrołęce 13-latka została pobita przez koleżanki z gimnazjum, sprawczynie spowodowały u poszkodowanej wstrząśnienie mózgu. W Pułtusku 14-letnia gimnazjalistka została dosłownie pocięta nożem przez jej starszą o rok koleżankę. Dziewczynka doznała ran ciętych głowy, nóg i klatki piersiowej. Rana klatki piersiowej głęboka na około 3 cm, umiejscowiona była w okolicy serca.

Przypadków agresywnych nastolatek nie brakuje także w małych miejscowościach. 28 listopada 2011 r. policjanci Komendy Powiatowej Policji w Kępnie podjęli czynności służbowe w związku z informacją o tym,

iż 13 letni uczeń jednego z gimnazjów w Kępnie od stycznia bieżącego roku znęca się nad swoją mamą i siostrą (lat 17). Jego zachowanie polega na wszczynaniu awantur, biciu i rzucaniu obuwiem w kierunku siostry, używaniu słów wulgarnych i obelżywych w stosunku do obu kobiet. Dodatkowo od września, kilkakrotnie chodząc po mieszkaniu z nożem w ręku, groził swojej matce i siostrze, że je zabije oraz że spali mieszkanie. Nastolatek chciał, aby matka „nie ingerowała w jego życie prywatne oraz oddawała mu pieniądze, które otrzymuje „na niego” w formie alimentów. Przeprowadzona analiza zebranych materiałów w tej sprawie wskazuje, na fakt, iż Patryk wychowuje się w rodzinie dysfunkcyjnej, w której rodzice żyją od 6 lat w separacji, wychowaniem dzieci zajmuje się tylko matka, oprócz starszej siostry Patryk mieszka jeszcze wspólnie z młodszym 6 letnim bratem. W opinii pedagoga skłonnego jest on dzieckiem: nerwowym, zdemoralizowanym, nierealizującym w sposób prawidłowy obowiązku szkolnego, nieregularnie uczęszcza do szkoły, nie wykonuje poleceń nauczyciela, przychodzi do szkoły nieprzygotowany do zajęć lekcyjnych, stosuje szantaż psychologiczny, grożąc, że sobie zrobi krzywdę, gdyby ktoś chciał wpłynąć na zmianę jego zachowania. Pedagog prowadzi z nim zajęcia terapeutyczne. Gimnazjalista nie zaprzeczał opisanym przez mamę i siostrę zachowaniom, stwierdza „bardzo mocno się kłócimy, zwłaszcza kiedy mama zakazuje mi gry na komputerze”. Dodatkową konsekwencją sytuacji w domu jest to, że dziecko coraz mniej czasu przebywa w domu, „ze szkoły do domu wracam później, ponieważ nie chcę być w domu, wolę przebywać poza domem, wracam do domu tylko na noc”.

7. Przyczyny przemocy wśród młodzieży

Motywy popełniania przestępstw wśród nieletnich to głównie chęć zdobycia pieniędzy, zaimponowania innym, namowa rówieśników lub osób dorosłych, szukanie aprobaty i akceptacji, a nawet uznania, chęć przebywania w grupach nieformalnych, powielanie wzorców z domu rodzinnego lub zaczerpniętych ze źródeł masowego przekazu¹⁸. Często wystarczającym motywem jest także poczucie bezkarności po wcześniej popełnionym przestępstwie¹⁹.

Dewiacyjne zachowania dzieci i młodzieży są najczęściej przejawem braku społecznego przystosowania. Stanowią swoistą reakcję na sytuację, w której się znajdują, z którą najczęściej się nie zgadzają. Stanowi to swoistą manifestację zaburzeń we wchodzeniu w role społeczne i protestu przeciwko przyjętej drodze akceptowanych przez społeczeństwo celów życiowych²⁰.

18) B. Hołyst, *Kryminologia, dz.cyt.*, s. 617.

19) J. Szymczak, Raport: „Przestępczość nieletnich w latach 90. w świetle analiz i statystyk policyjnych”.

20) J. Papiież A. Ptukis, (red.), *Przemoc dzieci i młodzieży w perspektywie polskiej*

Nim rozpoczną się konflikty z prawem u nieletnich, można wyróżnić trzy etapy zachowania.

Pierwszy z nich to przede wszystkim stadium odtrącenia, frustracji, negatywne emocje. Najczęściej w tym kontekście występuje agresywność wobec osób najbliższych, a jej celem jest głównie zwrócenie na siebie uwagi. Reakcje są impulsywne i często wpędzają w poczucie winy.

Drugim etapem jest wroga reakcja już nie tylko wobec osób najbliższych, np. rodzice, ale też grupę koleżeńską, nauczycieli. Najczęściej w tym stadium nieletni szukają realizacji swoich niezaspokojonych potrzeb poza domem. Na tym etapie pojawiają się pierwsze kradzieże, nawiązane zostają kontakty z różnymi subkulturami i grupami, które negują przyjęte społecznie wartości.

Ostatnim etapem jest silniejsze związanie się z daną grupą społeczną, subkulturą. Czyny przestępcze stają się codziennością albo dla zabawy, albo przystępują do grupowej działalności przestępczej. Tutaj pojawiają się już nie tylko rabunki i kradzieże, ale także przestępstwa związane z atakiem na życie i zdrowie ludzkie. Cechą charakterystyczną dla młodych osób jest częstsze niż u dorosłych popełnianie przestępstw wspólnie z jedną lub więcej osobami²¹.

Warto też zwrócić uwagę, że wykolejenie przestępcze jest poprzedzane wykolejeniem obyczajowym. Do zjawisk, które można tu wyróżnić, zalicza się²²:

- węgry,
- ucieczki z domu,
- picie alkoholu,
- narkomania,
- prostytucja.

Dzisiejsze szybkie tempo życia sprawia, że wielu rodziców nie ma czasu dla swoich dzieci. Tymczasem statystyki wskazują, że do pierwszego kontaktu z czynami przestępczymi dochodzi już w wieku około 13-14 lat. Najniebezpieczniejszym wydaje się tutaj być okres gimnazjum, kiedy młodzież szuka swoich własnych autorytetów, a najczęściej nie znajduje ich dzisiaj ani w domu, ani w szkole. Ponadto tam, gdzie w rodzinie pojawiają się patologie, w tym alkohol, młodzież od samego początku jest narażona na traumatyczne przeżycia. Dziecko egzystujące w rodzinie, w której rodzice/opiekunowie są dotknięci problemem tego rodzaju, żyje w stanie ciągłej i stałej nieprzewidywalności wydarzeń, w napięciu i stresie. Sytuacja ta zaburza poczucie porządku i sprawia, że dziecko zapamiętuje głównie

transformacji ustrojowej, Toruń 2000, s. 387.

21) B. Hołyst, *Kryminologia*, dz.cyt., s. 617.

22) J. Firla, *Psychospołeczne uwarunkowania przestępczości nieletnich*, Wydawnictwo Szkoły Policji w Katowicach, Katowice 2001, s. 12.

fakt, że to przemoc jest najlepszym sposobem na rozwiązywanie problemów²³.

Poza grupami społecznymi oraz rodziną czynnikiem, który wpływa na zachowania nieletnich, jest także szkoła. Obecnie szkoła coraz częściej skupia się na nauczaniu, a nie na wychowaniu, tymczasem rodzice, z braku czasu, wiele problemów wychowawczych spychają także na placówkę. Przeładowane klasy, szybki tok nauczania, obszerne programy sprawiają, że nauczyciele często nie mają możliwości indywidualnego poznania ucznia i wypracowania ścieżki porozumienia z nim²⁴.

Niestety na zachowania młodzieży wpływa także współczesna popkultura – filmy oraz gry komputerowe, w których zaburzony obraz widzenia świata, spłylenie kontaktów międzyludzkich oraz negacja klasycznych wartości społecznych jest bardzo popularna.

Sposób działania wielu nieletnich świadczy obecnie o ich wysokim stopniu demoralizacji. Co roku następuje też obniżenie granicy wieku nieletnich sprawców. Obecnie czynów karalnych dopuszczają się już 12-13-latkowie. Jest to szczególnie niebezpiecznym zjawiskiem społecznym, które wymaga przedsięwzięć z zakresu prawa, wychowania i resocjalizacji²⁵.

8. Profilaktyka i zapobieganie przemocy

Zjawiska przemocy i przestępczości nie da się wyeliminować. Jednak są możliwości przeciwdziałania, skutecznej pomocy młodzieży dotkniętej tym problemem. Szczególnie ważne jest to w środowisku szkolnym i grupach rówieśniczych, które na jej terenie funkcjonują. Najważniejsze działania, jakie podejmuje Policja w całym kraju, skupiają się wokół²⁶:

- 1) wykrywania popełnionych przez nieletnich czynów karalnych oraz wykonywania odpowiednich czynności w postępowaniu wyjaśniającym,
- 2) ścigania sprawców przestępstw i wykroczeń popełnionych na szkole nieletnich lub wspólnie z nimi,
- 3) ujawniania źródeł demoralizacji i przestępczości nieletnich,
- 4) ujawniania przypadków braku opieki nad nieletnimi,
- 5) współpracy z sądami rodzinnymi,
- 6) inicjowania i prowadzenia programów profilaktycznych wspólnie ze środowiskiem samorządowym i oświatowym.

23) B. Sierocka, M. Drewniak. *Dzieci ulicy*. Raport z socjologicznych badań terenowych, Kraków 2006, s. 13.

24) J. Firla, *Psychospołeczne uwarunkowania przestępczości nieletnich*, dz.cyt., s. 26

25) Komenda Wojewódzka Policji w Poznaniu, Raport o stanie zagrożenia demoralizacją i przestępczością wśród nieletnich oraz patologiami wśród młodzieży w województwie wielkopolskim w 2004 roku

26) § 6 Zarządzenia nr 590 Komendanta Głównego policji z dnia 24 października 2003 roku w sprawie metod i form wykonywania zadań przez policjantów w zakresie przeciwdziałania demoralizacji i przestępczości nieletnich.

Działania profilaktyczne skupiają się natomiast wokół akcji informacyjnych w środowisku lokalnym i współpracy ze środowiskiem nieletnich, a także pedagogami i samorządami lokalnymi. Ważne staje się kreowanie właściwych reakcji społecznych na przejawy zjawisk patologicznych. Tutaj szczególnie istotne staje się inicjowanie odpowiednich programów, we współpracy ze środowiskiem szkolnym i rodzinnym, a także z rówieśnikami. Grupy rówieśnicze, jak się okazuje, mogą być doskonałym nośnikiem pozytywnych zachowań wśród młodzieży. Jednak odpowiednie inicjowanie takich zachowań musi zależeć od kompetentnej osoby dorosłej, która umie zrozumieć problemy młodzieży i przygotować ją do pełnienia roli profilaktycznej²⁷.

Takie działania rówieśnicze mogą być ukierunkowane na trzy główne cele. Pierwszym z nich będzie nauka odpowiednich zachowań i kompetencji prospołecznych, kolejnym - wzmacnianie poczucia własnej skuteczności dzięki angażowaniu się w różne rodzaje aktywności, a ostatnim - nauka radzenia sobie z negatywnymi emocjami.

Zakończenie

Statystyki policyjne są niepokojące. Coraz więcej młodych osób sięga po narkotyki i alkohol. Są coraz odważniejsi. Bójki zastępowane są przez rozboje. Młodzież nie boi się włamań, kradzieży. Dopuszcza się także zabójstw. Wiele z nich popełnianych jest na terenie szkół i placówek oświatowych. Dlaczego tak się dzieje? Winnych tego stanu rzeczy można szukać głównie wśród grona dorosłych. To oni są odpowiedzialni za zachowania młodzieży. Brak autorytetów, czasu dla dzieci, odpowiedniej opieki – tak rodziców, jak i pedagogów, powoduje, że młodzież jest pozostawiona sama sobie. Pierwsze wejście na drogę przestępczości to zazwyczaj żarty, czyny o małej szkodliwości. Nastolatkwie zachęteni aprobatą rówieśników i brakiem kary, a często nawet zainteresowania ze strony dorosłych zaczynają dopuszczać się coraz poważniejszych przestępstw. Symptomy problemów można dostrzec znacznie wcześniej. Są to głównie ucieczki z domu, brak kontaktu z rodziną.

Od wielu lat policja stara się tworzyć specjalne programy prewencyjne, które mają na celu ograniczenie przestępczości wśród nieletnich. Nie zawsze się udaje, głównie dlatego, że dobra profilaktyka wymaga współpracy wszystkich środowisk – rodziny, rówieśników, pedagogów a nawet samorządowców.

Wydaje się, że najistotniejszym elementem, od którego należałoby

27) M. Kalinowski, *Znaczenie profilaktyki rówieśniczej w przeciwdziałaniu przestępczości dzieci i młodzieży*, materiały konferencyjne MSWiA z konferencji „Przestępczość dzieci i młodzieży – jak skutecznie zapobiegać, reagować i przeciwdziałać” z dnia 4 października 2006r., pobrano ze strony Kuratorium Oświaty w Kielcach.

rozpocząć jakiegokolwiek działania, jest uświadomienie wszystkim, z jakimi niebezpieczeństwami mogą mieć do czynienia młodzi ludzie, jakie ponieść konsekwencje wychowawcze czy prawne, aby w przyszłości zaplanować skuteczne działania zapobiegawcze na wielu płaszczyznach.